

Požigalec.

I.

rvič sem tedaj stregel pri litanijah in takoj prvič sem bil tako nevkreten, da sem iztresel žrjavico iz kadilnice. Zato me je bilo pa tudi takó sram da sem jo naglo pobrisal iz cerkve domóv. Saj bi bil tudi neumen, ko bi bil čakal, da bi bili starejši strežniki norce brili z mano, in bi mi hudi cerkvenik navil uro. Sam sem se vlekel proti domu, kakor megla brez vetra in slehar-nemu človeku sem dejal v kraj. Takó je, če ima človek slabo vest.

Ko sem prišel domóv, prašal me je oče, kako je bilo. Mislite, da sem povedal, kaj se mi je primerilo? Pokleknil sem na sredo sobe na jedno koleno in oddrgaval jermene od čevljev. Vmes sem pa pravil, kako da me zebe v noge, pa da so si gospodje v cerkvi tudi méli roke in da bode treba marsikaj potrpeti, če bođem hodil streč k službi božji.

Ker sem pa izpoznal, da me oče ne posluša dosti in se meni mirno z drvarji, ki so bili tistega večera pri nas v vási, obmolknil sem naglo ter bil vesel, da se je tako izteklo. Dobro sem odvezal jeden čevelj in premenil nogi, da bi prišel drugi sezuvati. Kar plane v hišo mati in zavpije:

„Jezus, Marija! Pomagajte, gorí!“

Kakor bi odrezal, utihnila je glasna govorica v hiši. Vsi so skočili k višku, in komaj sem se zavedel, pa je bila prazna soba.

Tedaj sem jo pa še jaz na jedno nogo bos pocedil za njimi. Z dvorišča — ker je naša hiša na hribčku — videlo se je okrog. Tam sem dobil očeta in mater; drugi so pa vsi vže odtekli proti goreči vasi. Oče je naročal materi, naj se ne gane z doma in vedno pazi na veter. Če bi prišel preveč vleči, naj pospravi iz hiše v klet vse vrednostne stvari. Potem je pa še oče odšel za drugimi.

Takó sva ostala z materjo sama. Povijal sem se v njeno krilo in drgetal strahú in mraza. Godilo se je to namreč v adventu. — Pa je bil tudi grôzen pogled na gorečo vas Beke. Krvavi plamen se je stegal proti nebu, ki se je tako strašansko žarilo, kakor bi bilo razlito po njem krvavo solnce. Gore so odsevale v sneženem lesku in luna je kar potemnela. Po stolpih je bílo plat zvoná tako žalostno, kakor bi vsi zvonovi jokali in prosili pomoči. Od Beke se je pa čulo silno prasketanje ognja, pokanje hlôdov in trušč streh, ki so jih potezali krepki gasilci z železnimi kavljí na tla. Vmes je pa tulila živina, ki je vsa preplašena begala po polji okolo goreče vasi. In kako so upili ubogi vaščani! Vsi so bili ob pamet. Gospodarji so tekali okolo gorečih hiš, klicali na pomaganje, a sami niso vedeli, kje se jih drži glava. Matere so stiskale deteta v naročjih in mnogo jih je pribežalo v našo vas iskat strehe in zavetja.

Mnogokrat je vže ponehaval ogenj in misliti je bilo, da ga udušé. Ali tedaj je zatulil veter, zavrtil plamen po vasi, udaril z njim pod slemena slamnatih streh, in kar posvetilo se je na drugem konci. Še sedaj se zgrozim, če se spomnim ónega požara. Ni čuda, če sva tedaj z materjo oba jokala in prosila sv. Florijana, naj vender pogasi ogenj.

Ko sva tako prezebala na dvorišči in tôpo gledala gorečo vas ter sočutno poslušala obupne klice, zahrstela je snežena skorja za plotom, ki je ograjal dvorišče in majhen vrt. Takój sem čutil, da je nekaj za vrtom. Še bolj sem se pritisnil k materi ter prašal:

„Mati, ali ste slišali?“

„Tiho bodi; menda je nekdo prišel gledat ogenj.“

Ali tedaj je bilo zopet slišati, kakó se je udiralo nekemu v sneg, ki je oprezno koračil za plotom. Mater je bilo menda tudi strah. Zato sva se pomaknila prav tjà na ogel hiše, da bi bila prej pri vratih, če bi bilo treba bežati.

Zdajci zaškriplje leseni plot, na njem počí roč, ki je vezal kole. Potem je bilo nekaj trenutkov vse tiho.

„Na plot se je naslonil,“ pravi mati. „Le tiho bodiva, da ne pride doli.“

Prav takrat pa bukne z nova plamen iz strehe neke hiše, ki je stala prav na konci Beke. Visoko pod nebo so leteli ogorki desk in kôsmi goreče slame. Mnogo jih je padlo v našo vas. Da ni bilo snega po strehah, izvestno bi se bilo unelo tudi pri nas.

Neznanec ob plotu tedaj vzdihne:

„Oh, kaj sem napravil? Vse je preč, vse je preč!“ In zopet je zaškripal plot, zahrstele so hitre stopinje v snegu. Neznanec je bežal proti gozdu.

Naju je pa prevzel tak strah, da sva se umaknila v hišo, zaklenila dveri in tamkaj pri oknu slonela malo ne do jutra, da se je vrnil oče.

Mati je razlagala očetu, kako je naju strašilo. Oče je pa raztolmačil najin strah tako-le:

„Požigalec je bil za plotom! Nihče drugi nè! Ko bi bil jaz domá, pa bi ga imeli, ali vsaj poznali!“

II.

Ubožci so bili tedaj Bekanci. Božič se je bližal, pa še strehe niso imeli. Potikali so se pri dobrih ljudeh, če niso hoteli prezebat po ožganih stanicah. Mnogim je pogorelo prav vse, da še obleke niso imeli za zimo. Otroci in žene so hodile prosit v sosednje vasi, možje so pa delali domá na vse kriplje, da so si zbili vsaj za silo stanovanje. Nekaj hiš je bilo res zidanih; tiste so bile pač okajene in ožgane; imele so razbita okna; ali bilo je vender moč stanovati v njih. Toda gorjé je bilo tistim kočarjem, katerim so pogorele lesene hiše od slemenena do praga vse — še celó v zemljo zakopani bruni. Zato so se pa ti tudi smilili ljudem. Kdor je kaj imel in kdor je mogel, vsak je dal pogorelcem v denarjih ali pa v blagu. Tesarji so delali vsi zastonj in tudi drugi so jim pomagali. Kár trlo se je ljudstva na pogorišči, in kakor gobe so rasle lesene koče iz tal in nove strehe po hišah. Kladivo in sekira sta pela od ranega jutra do pozne noči. Vmes se je pa govorilo le o požaru. Vsak je hotel povedati, koliko je otel, koliko škafov vode prinesel, kako se opekel in malo ne v ogenj prekucnil, ko je polival ónegavo streho. Ali vsem je bila nerešena uganka, kako se je zažgalo. Ugibali in sodili so vse mogoče, a zdelo se jim je, da pravega ne zadenejo. Še le vaški prosják, Mlekuž, jim je sprožil pravo misel.

„Menite se, kdo bi bil ukresal ta ogenj, jeli?“ vtaknil se je nekoč v pogovor tesarjev in sedel na obtesano bruno.

„Lahko se norčuješ, ko ti ni pogorelo drúgega, kot beraška malha, poprime ga za besedo Kraván in udari s sekiro ob grčo, da je le-tá odletela ravno v berača.

„Lej ga, ne ubijaj me nikari zaradi tega; za Božjo voljo, ali sem kaj rekel, če sem prašal, ako se vam kaj zdi, kdo bi bil Beko zakuril. Jaz sem zdaj-le prišvedral iz trga in sem jo zvedel po poti, da ne verojamete. Vso pot sem jo potem sukal po glavi, in vedno bolje se mi je zdelo, da ne bode ta misel tako pod nič.“

„Kaj si zvedel,“ prašajo vsi zajedno in sekire za trenotje utihnijo.

„Veste, kje stoji Legatov stôg (kozolec), kaj nè! Legat ima tako vsega preveč in zato pušča repnik in korenjevec v stôgu, da mu ga zajec pojéda in veter raznaša. Tam pri Legatovem stogu torej sem danes srečal Flisovo Mico, tisto, ki s kurami kupčuje. Pa me ženska ustavi in praša, če sem jaz tudi pogorel.

„I, kako pak,“ odvrnil sem malo nejevoljen. „Saj je bila vsa vas moja in jaz vse vasi.“ Pa sem se zastavil dalje. Ali Mica postavi kurnik na tla in pravi: „Ne zdi se ti pa ne, kdo bi bil zažgal? Vidiš, meni pa to-le po glavi hodi. Tisti večer sem se oddihala prav s tem-le kurnikom in pa pri tem-le stôgu, ko jo prikadi iz trga Muznjek. Vso pot je besedoval sam s seboj, in večkrat ga je zaneslo v sneg. Zato sem pa šla s kurnikom za stôg; zakaj pijaneu pravijo, da se mora ogniti s senenim vozom. Ko je prišel do stôga, prižigal je žveplenke in

jih vtikal v repnik. Ne veš, v kakem strahu sem bila. Sreča je le to, da je bilo pre-vlažno in se ni unelo. Pijanec je krenil potem dalje in ko je bil vštric mene, dobro sem ga slišala, da je rekel: „Nocoj mora goreti, koder bom hodil.“ Vidiš, Mlekuž, toliko vem in nič več in nič menj. Ne sodim pa nič in ne rečem tudi nič, da ne bodem imela potem potov in ovinkov okolo gospôške.“ Mica je zadela kurnik ter odšla, jaz pa tudi. Po poti sem pa tako-le premišljal:

„Tisti dan je tekla pravda Muznjekova zoper Komaca. Muznjek je bil spodaj zato je v trgu pil na jezo, zvečer je šel pijan in jezen na Komaca domov. Tisti večer je gorelo. Zakuril je, kdor je, pri Komacu Muznjeka ni videla živa duša gasiti — torej kaj se vam zdi?“

Tesarji so strmeli nad to novico ali pritrdili so pa vsi, da ni nemogoče, kar trdi Mlekuž. In kmalu je o tem govorila vsa župnija in marsikdo je v lice rekel Muznjeku, da je Beka požgal. Ta je takim pretil s tožbo, a tožil vendar ni nobenega. Tudi najin strah se je raznesel po okolici, in voz je tako tekel, da ni nihče drugi zažgal, kakor Muznjek. Spričati mu pa vendar le niso mogli. Zato je srečno odšel kazni. Ali izpremenil se je popolnoma od tedaj. Izogibal se je ljudij; tudi v cerkev ni več zahajal, trdeč, da ondu oznanjujejo novo vero. Prav mu je na to odgovoril star Bekanec: „Priatelj, če je tista stara, da smeš vasi požigati, potem je ta vže nova, ki nam to prepoveduje.“

III.

Minulo je od tedaj dvajset let. Bekanci so si opomogli in si postavili čedne hiše, da je Beka sedaj jako čedna vas. Pozabili so bridke nesreče in h krati se je tudi razkadila mržnja na Muznjeka. Nič več se ni govorilo o požaru in požigalcu. Nikdo se ni brigal za Muznjeka, ki je bil zadnja leta malo ne ves zmešan. Ležal je po cele tedne zdrav in se ni ganil iz postelje. Sanjaril je vedno o mrtvaških glavah, prorokoval o bodoči sreči in večkrat dejal, da mu je tako vroče pri srei, kakor bi Beka gorela.

Tedaj, se pa primeri, da se užgé vas, kjer je bil doma Muznjek. Bilo je prav tako hudo, kakor tedaj, ko je gorela Beka. Saj mati je tako trdila, ko sem prišel drugi dan domov pogledat pogorišče. Mnogo živine je pogorelo in mnogo otrok je bilo opečenih na smrt. Zakaj ogenj je nastal okolo pólunoči in spomladi, ko so bila poslopja prazna in strehe suhe. Ker je bil tudi veter, bil je vsak vesel, da je unesel življenje. In res se je vsem posrečilo uiti, čeprav so nekatere vlekli skozi okna, ker je bila vže vsa hiša v ognji. Toda pogrešali so vsi Muznjeka. Kar duha ne sluha ni bilo po njem. In takrat se je vzbudil stari sum in se združil z novim, kaj ko bi bil starec požgal tudi domačo vas. Ne bi rekli, da iz hudobije. Ali norec je norec. Kdo mu more kaj, če zažgè.

Stali so tedaj na Muznjekovem dvorišči gasilci, ki so popraševali sina, kje da ima očeta. Ta je trdil, da je moža poklical, ko je začelo goreti, in da je ta takój vstal ter šel vén. Pozneje ga pa ni več videl. To je vže odvalilo sum od starega Muznjeka. Gasilci so pričeli razkopavati in pogašati hlôde, ki so še vedno tleli. Muznjekova hiša je bila lesena pa ometana. In take prav posebno dolgo tlé. Ko prekucnejo podboje vrat, ki so vodile v čumnato, kjer je ležal stari Muznjek, zadenejo kakor na osmojeno klado mej vrati. Da ni les, spoznali so hitro. Pričnó

pregledavati natančneje — in bilo je ožgano človeško truplo. — Ljudje so vrelí skupaj in od ust do ust se je glasilo:

„Muznjek je zgorel.“ Tudi Mlekuž je prikrivenčil, da ogleda ostanke nesrečnega človeka. V tem, ko so drugi ljudje nekam strahopetno in skrivnostno pošepetavali drug drugemu: „Kazen božja je to,“ povedal jo je Mlekuž na vsa usta:

„Gospôski je ušel, pravici Božji pa nè!“ Ljudjè mu niso glasno pritrdili; ali večkrat potrdimo najboljše s tem, da molčimo.

Basnigaj.

Ob póti.

Po gládki cesti sanjke drčé,
Ponôsen vranec dirja pred njimi,
Kragúljei na vratu mu glásno brné
In kratek čas delajo mrázu in zimi.

Blagrújem pótnik tebe, gospód, —
Ledéne burje ti ne občutiš,
Kaj mraza prebije ubóščekov ród
Po ívnatih stèzah — na sanjkah ne slutiš.

V odéje gôrke skrbno zavít
Sloniš na mèhkem sédežu zložno,
S krznénim ovrátnikom v glavo zakrít
Le malo v daljavo ti zrétí je možno.

Mogoče . . . V misel mi hodi rek,
Ki pravil često moj ga je dédek:
Ni dušnim bolestim obílica lek,
A često britkóst je bogastva naslédek.

In vender — duša ti rádostna ní —
Če pógled mračni tvoj me ne vára —
Nemír ti odséva iz kalnih očí,
A srce obupa kipí ti nemára.

Srečnejši pač kot žlahtni gospód,
Ki vódi v sanjkah ískrega vránca,
Otrók siromášnih sanínka se ród
Na sanjkah lesénih s pogórskega klánca.

Jos. Vole.

